

1527 ANADOLU İSYANI HAKKINDA YAYINLANMAMIŞ BİR RAPOR *

JEAN - LOUIS BACQUÉ - GRAMMONT

Celali isyanlarıyla doruk noktasına varan, Osmanlılar döneminden önceki Anadolu'yu karıştıran, kültürel, dinsel, etnik, ekonomik ve toplumsal belli bir dengenin bozulduğunu gösteren ve toplumun bundan dolayı kabul ya da reddettiği isyanlar, araştırmacılar için oldukça verimli bir alandır. Bu konuda çalışan araştırmacıların incelemeleri, analizleri ve sonuçları birbirinden farklı çok sayıda eserin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

XVI. yy'ın ilk çeyreğindeki Osmanlı-Safevî ilişkilerini incelerken birden aralarındaki ortak noktaları, öte yandan ise önceki ve sonraki olayları araştırarak, isyanları oluşturan nedenleri anlamaya çalıştık. Bu arada yine, aynı dönemde yer alan üç büyük isyanı da incelememize katmış olduk. Ancak çalışmanın henüz varsayımlar safhasında bulunduğunu da hemen belirtelim. İsyanların yerel bir çerçevede kalması, olayların gelişimi ile ilgili belgelerin bolluğuna rağmen henüz yayınlanmamış olmaları ve düzenli olarak bu belgelere başvurmanın gerekli olması, konu hakkında aslında pek az bilgimizin bulunduğunu çabucak fark etmemizi sağladı. Bu koşullarda, elimizdeki bölük pörçük verilerle, varsayılan nedenlere dayalı ve gözlemlediğimiz dört etkenden birini ön plana çıkarabilecek, herhangi bir yorum yapmaktan şimdilik kaçındık. Yukarıda açıkladığımız duruma göre, isyanlar arasında bir kıyaslama yapmak çok erken gibi geldi. Bizce, Celali isyanlarının detaylı olarak incelenmesi, şimdiki konumuzu oluşturan bu üç isyanı araştırmadan imkânsız gibi görünmektedir.

Geçici olarak seçtiğimiz dört etkenden üçü, 1511-1512, 1520 ve 1526 - 1527 isyanlarında ortak özellik gibi karşımıza çıkar; önem sırası ise birin-

* Burada sunduğumuz inceleme yazısı, Paris'teki Fransız Ulusal Araştırma Merkezi'nin (CNRS) 041 057 kodlu "Unité Associée" (UA) biriminin çalışmaları içinde yer almaktadır. Fransızca metin, daha önce İstanbul'da, 1979 yılında, III. Uluslararası Türkoloji Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur. Şu anda ise, *Studia Islamica* dergisinde yayınlanmak üzere baskıdadır. Metnin Türkçe çevirisini yapan Bayan Sefire Bilir'e de ayrıca teşekkürlerimizi sunarız.

den diğerine değişmektedir¹. Ekonomik etkenin, ağırlık kazanmasa da, önemli bir rol oynadığı açıktır. II. Mehmet'ten itibaren, II. Beyazıt dönemine kadar, Bâb-ı Âli'nin siyaseti, gazilerin tumarlarını varislerin hakları geri alınabilir tumarlara dönüştürmeye, aşiret reislerinin iktidarlarını, gelirlerini sınırlamaya ve göçebe vergilerini yükseltmeye yönelikti. Konuyla ilgili belgeler çok sayıda bulunmaktadır. İçlerinden en önemli olanlar ekonomist meslektaşlarımız tarafından incelendiğinde, bu dönem hakkında hazırlanacak karşılaştırmalı ve istatistikî tablolar yardımıyla bize ışık tutabilirler.

Osmanlı iktidarı böylece, Anadolu nüfusun en çok Türk niteliğini taşıyan ögelere zarar vermekteydi. Bu dönemin belgeleri incelendiğinde, Osmanlı'nın özü olan ve Etrâk (Türkler) olarak adlandırılan —geleneklerine, yaşam biçimlerine, haklarına bağlı göçebe, yarı göçebe ve yeni yerleşmiş toplumu nitelendirmek için küçültücü bir sıfat olarak kullanılan bu sözcük— bu toplumun veya cemaatin, merkezî iktidarın giderek kendisine yabancılaştığını hissediyordu. Üstelik, iktidarın bu topluma gönderdiği temsilciler bile devşirme idiler, yani tamamen Türk değildiler. Bu durumda, merkezîyâtçı Osmanlı iktidarı ile geleneklerine bağlı adem-i merkezîyâtçı Anadolu "Türk" ögeler arasında kapanmaz büyük bir uçurum açılmaya başladığını kabul edebiliriz. Bâb-ı Âli, İsmail Hami Danişmend'in altını çizerek özellikle belirttiği gibi, Rum vilayeti ve Bozok'tan bakıldığında, müphem bir şekilde "kozmpolit" bir görüntüye sahipti. Olaya kısa bir rapor çerçevesinde bakıldığında, ekonomik ve sosyal etkenlerin birbirinden ayrılmasının imkânsızlığı kendini belli eder.

Bâb-ı Âli, isyanları temelden çözümlenecek kurumsal ve iktisadî önlemleri almamaktaydı. İsyandar bastırıldıktan sonra önemsenmediği, Kızılbaşlar ve onları bastırmaya çalışan Osmanlı kuvvetlerinin yakıp yıktığı bölgelerin de merkez tarafından imarı ve ekonomisinin güçlendirilmesi doğrultusunda bir çaba gösterilmediğini söyleyebiliriz. Zira vergiler aynı oranda tutulmakta, hatta artırılmaktadır. Bölgeden kaçanların ve ölenlerin yarattığı açığın nüfus başına vergi gelir hesaplarında aynı kaldığı ve müşterek mesuliyet adıyla kişi başına daha fazla vergi istendiği güvenilir belgeler ışığında görülmektedir. Bu durumda, yeni isyanların ve hatta daha önce patlak vermemiş başkaldırıların meydana gelmesi için gerekli alt

¹ İstanbul Hollanda Arkeoloji ve Tarih Enstitüsü'nün monografiler serisi içinde LVI no.sı ile yayınlanacak olan ve halen baskıda bulunan *Les Ottomans, les Safavides et leurs voisins* de bu etkenlerin incelenmesini daha genişçe ele alacağız.

yapı mevcuttur². Bâb-ı Âli'nin krizin asıl nedenlerini anlamada ve çare bulmadaki yetersizliğinin sebepleri araştırılabilir. Dikkati çeken diğer bir nokta ise, tüm bu koşullara karşın, 1527'den yüzyılın sonuna kadar, kayda değer hiçbir isyanın patlak vermemiş olmasıdır.

Dinî etkene gelince, kendinden önce gelen diğer iki etkene büyük ölçüde bağımlıdır. Araştırmalar, XV. yy'ın ikinci yarısında Bâb-ı Âli'nin Anadolu'ya halkın gelenek ve göreneğine ters düşen, şeriatı sertlikle uygulayan kadı ve din görevlileri gönderip göndermediğini saptamaya yardımcı olacaktır. Eğer gerçekten böyle bir durum varsa, bu sürecin özellikle etkisine aldığı bölgeleri belirlemekte yarar vardır. Selâhattin Tansel tarafından yayınlanan pek az itiraza açık bir rapor³, XVI. yy'ın başında Bâb-ı Âli'nin dinî ve sivil yerel temsilcilerinin ne kadar büyük bir ahlâk bozukluğu ve güvensizlik verici durumda olduklarını ortaya koymaktadır. 1511 isyanı patlak verdiğinde, halkın, merkezî otoritenin yerel temsilcilerine karşı hoşnutsuzluğu ve bu temsilcilerin sürekli yetersiz kalmaları gibi etkenler önemli bir rol oynamıştır. Sultan Selim'in iktidara geldiği andan itibaren, adil olma ve saygınlığını güçlendirme amacıyla yerel düzeyde aldığı önlemler konusunda araştırmalara girilmesi uygun olacaktır. Yine de, alınan bu önlemler, Etrâk'a hiç alışık olmadıkları katı bir İslâmiyet biçimini zorla kabul ettirmeye çalışan ve Etrâk'ı, Bâb-ı Âli'nin temsilcilerine kadar, yabancı görünen bir iktidardan daha da uzaklaştırdığı şüphe götürmez.

Her üç ihtilalin de çok karmaşık olan dinî ve ideolojik içeriği konusunda, taraf tutması muhtemel olan resmî Osmanlı tarih belgelerinin dışında başka bir kaynak yoktur. Halk belleği ve nesilden nesile aktarılırken oluşan değişiklikler temel sayılabilecek unsurları silmiş veya tanınmaz hale getirmiş bulunduğundan, Anadolu mezhepleri için, yazılı ve sözlü destanlar üzerinde yapılacak çalışmalar bize gerekli bilgiyi sağlayabilecek kaynaklar olabilirler. Aynı gözlem, *Âlam-ârâ-ye-safavî* propaganda eserleri için de geçerlidir. Başlangıçtaki "Kızılbaşlık" uzun zamandan beri İranlı Şii din adamlarınca "elden geçirilmiş" ve yeni bir şekle dönüştürülmüştür.

XVI. yy'ın başından itibaren göze çarpan bu üç etkene önem vermeyi gerektiren bir dördüncü etken daha eklenmektedir. Bu, Şah İsmail'in Anadolu'ya Azerbeycanlı Etrâk'a dayanarak, İran'da dinî kurtarıcı

² Örnek olarak bkz. Irène Beldiceanu-Steinherr ve Jean-Louis Bacqué-Grammont "A propos de quelques causes malaises sociaux en Anatolie centrale aux XVIe et XVIIe siècles", *Archivum ottomanicum*, VII, 1982, s. 71-115.

³ Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara-İstanbul 1969, s. 20. ve sonrası.

—Mesihvari— kişiliğinin yardımıyla, Osmanlılardan hoşnut olmayanların gözlerini kamaştıran bir devlet kurmasıdır. Doktrinini halk Türkçesiyle yazmış ve şu maddî koşulları kendisine sadık Kızılbaş müridlerine sağlamıştır: Aşiret farklılaşmalarına gösterdiği saygı, göçebe hayatını sürdürebilme serbestisi ve tanrılaşmış bir önder ile hayranlık uyandıran seferlerine gidebilme imkânı. Etrâk içinde bu durum, atalarının zamanındaki gazi beylerin yaşadıkları döneme kıyasla daha da iyi idi. Bu yeni düzene katılım süratli ve büyük ölçüde olmuştur. Şah İsmail vakit kaybetmeden kendi ordusu için iyi malzeme oluşturan ve aynı zamanda hasmı olan Osmanlıyı içten yıpratmak için bu ekenlerden —fanatik taraftarlar— istifade etmeyi başarmıştır. Dördüncü etken ise, 1512’de Safevî ordularının dolaysız desteği ile Nur Ali Halife olayında olduğu gibi, dıştan gelen kışkırtmalardır. 1511-1512 isyanlarının patlak vermesi ve gelişmesinde Şah’ın rolünün olmadığı şüphelidir. 1520’deki Şah Veli isyanında ise kesinlik kazanmıştır⁴. Buna karşın, Şah İsmail öldükten iki yıl sonra, 1526 -1527 isyanlarının İran’da düzenlenmediği şüphe götürmez. Halefi genç Tahmasb hırslı bir kişiliğe sahipti. Bu genç Safevî, Safevî sınırları dışında birbirlerini yok etme çabasında bulunan, bir isyan düzenlemek için gerekli siyasî güçten uzak Kızılbaş emirlerinin elinde bir oyuncak idi. Bu bağlamda, önemle üstünde durulması gereken bir nokta da, Şah İsmail’in eski “dai” ve “halifeleri” tarafından yönetilmekte olan bu isyanlar, daha çok yerel ve yerli görünümü yanı sıra, dönem için istisnai ve dolayısıyla ilginç isyanlardır.

Anadolu isyanlarının gelişiminin incelenmesi, bir yandan kaynakların çelişki ve eksiklikleri ile, öte yandan kronoloji ve belirtilen olayların sıralanmasındaki tutarsızlıklarla, çok karmaşık bir hale gelmektedir. Somut olayları anında tespit edip, ortaya koymakla, ulaşılabilir arşiv belgeleri —isyanın bastırılmasına katılan Osmanlı subaylarının raporları— çoğu zaman çeşitli tarih yazarlarının arasındaki uyumsuzlukların doğrultusunu bulmayı mümkün kılmaktadır. Şah Veli isyanının incelenmesi sırasında olayların birbirinden çözülmesi ve tekrar birleştirilmesi yolunda öyle bir çalışmaya girmek fırsatını bulduk ki; bu bizi başlangıçta öngördüğümüz sınırların çok ötesine sürekledi. Kaldı ki; burada söz konusu olan isyan, zaman ve yer açısından kolayca belirlenebilen bir isyandı. Bu bakımdan on ay süren, üst üste gelen ve Kırşehir, Erzurum ve Kilikya geniş üçgeni içinde cereyan eden büyük seferden oluşan 1526-1527 olaylarının sıra ve yer be-

⁴ Karşılaştırınız: “Études turco-safavides, III. Notes et documents sur la révolte de Şah Veli b. Şeyh Celâl”, *Archivum ottomanicum*, VII, 1982, s. 5-69.

lirlmesini yapmaktan kaçınacağız. Bununla birlikte, bu olayların devamı sayılabilecek, Şah Veli hakkındaki bir incelemeyi daha sonra ele almayı tasarlamaktayız. Şu andaki konumuzu ise, yukarıda belirtilen noktalardan bazılarını aydınlatan ve bildiğimiz kadarıyla şimdiki dek yayınlanmamış bir belgenin tanıtımı ile sınırlandıracağız.

Topkapı Arşivlerindeki E. 6369 no.lu doküman, adı belirtilmemiş olmakla birlikte, kuşkusuz Karaman Beylerbeyi olan Mahmud Paşa'nın⁵, sultanın Kızılbaş isyanını bastırmakla görevlendirdiği Sadrazam İbrahim Paşa'ya gönderilen bir rapordur. Doküman isyanın bastırılmasından iki ay öncesine, yani 1527 Nisan'ının son günlerine aittir.

Bu isyan, koşulları iyi bilinen 1526 yazında aniden Kilikya'da patlak vermişti. Yörenin hazine kütüklerini düzenlemekle görevli bir sayım memuru, vergi yükümlüsü Etrâklara karşı adaletsizlikler yaparak, vergilendirme görevini yerine getirir. Etrâkların toprakları keyfi bir biçimde vergiye bağlanmıştır. Bu haksız duruma itiraz eden bir yaşlının, sayım memurunun emri ile sakalı kestirilir. Bu küçük olay, hemen daha büyük olaylara yol açar. Kilikya'daki Etrâklar ayaklanırlar. Karışıklık zamanının bütün Kızılbaş isyanlarının önemli bölgesi olan Bozok'a da yayılır. Sancak Beyi 20 Ağustos'ta isyancılar tarafından öldürülür. Karaman Beylerbeyi Hürrem Paşa da derhal çarpışmalara katılır, ancak bir hafta sonra öldürülür⁶. O sırada Mohaç seferinden dönmekte olan sultan, 8 Ekim'de Varadin'de bu haberi alınca, durumdan bilgi edinmesi için Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa'yı olay yerine yollar⁷. Bu arada, ihtiyatsızca asilere karşı bir sal-

⁵ İnceleneceği gibi, Mahmud Paşa, 1526 yılında Kızılbaşlar tarafından öldürülen Hürrem Paşa'nın halefi olarak, Karaman beylerbeyi tayin edilmişti. Daha önceden Zû'l-kadriye beylerbeyi idi. Bkz. Bostanzâde, *Süleyman-nâme*, el yazması, Viyana, Österreichische National Bibliothek H.O.42a, s. 135. Belki de, 1522'de Şehsuvar oğlu Ali Bey'in yok edilmesinden sonra Maraş'a tayin edilmiştir. Mehmed Süreyya'ya göre *Sicill-i Osmânî*, IV, İstanbul, tarihsiz, s. 310, bu eski yeniçeri, II. Beyazıt'ın zamanında özel bir görevde iken İran'da hapsedilmişti. Bu zat, Sultana elçilik görevi dolayısıyla gönderilmiş, Biga sancak beyi tayin edilmiş ve daha sonra I. Selim zamanında İran'a iki kez elçi olarak gitmiştir. Bu son nokta bize şüpheli görünür, çünkü, Çaldıran seferinden önce Diyarbakır Safevi beylerbeyi Ostacelû Muhammed Han'a gönderilen iki misyon dışında, Sultan Selim'in Şah İsmail'e temsilci gönderdiği görülmez. Ama bu iki misyon sırasında, "İran" belki geniş anlamda ele alınmıştır ve Şirvanşah'a veya Hazar Denizi kıyısındaki küçük krallara elçiler gönderilmiştir.

⁶ Celalzâde Mustafa, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l mesâlik*, Paris, Bibliothèque Nationale, Supplément Turc 165, s. 118-119; J. de Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, V, Paris 1836, s. 93.

⁷ Feridun Bey, *Münşe'âtü'is-selâtin*, I, İstanbul 1274/1858, s. 565; M. Pavet de Courteille, *Histoire de la campagne de Mohacz, par Kemal Pacha Zadeh*, Paris 1859, s. 131 ve sonrası.

dırıya girişen Rumeli Beylerbeyi Hüseyin Paşa yenilgiye uğramıştır. 26 Eylül'de ağır bir şekilde yaralandığında, üç gün sonra yerini, takviye kuvveti olarak yola çıkmış bulunan Diyarbakır Beylerbeyi Hüsrev Paşa'nın bölüğü alır. Güçlü ve tecrübeli bir orduya kumanda eden Hüsrev Paşa, isyancıları ortadan kaldırmayı başarır da; isyan yeniden alevlenir⁸. Kilikya Valisi Ramazanoğlu Pîrî Bey, 1526 Ekim'inde ve 1527 Şubat'ında olmak üzere iki kez isyanı bastırabilir. 1527'de Hacı Bektaşî'nin soyundan gelen Kalender Şah'ın çağrısı üstüne Bozoklular yeniden ayaklanırlar. Sultan bütün imkânlarını kullanarak olayları sona erdirmeye karar verir. Hüsrev Paşa, isyancıların İran'a kaçmalarını sağlayabilecek yolları keserken, Sadrazam İbrahim Paşa da Kızılbaşlara karşı savaşmaktadır. Bu arada, Zû-nûn'un oğlu tarafından yönetilen asilerin bir kısmı yönetimi ellerine geçirmekte ve Sivas yakınlarına varmaktadır. Rum vilayetinin yeni Beylerbeyi Fil Yakub Paşa, yol boyunca çarpışarak, Erzurum'un Pasinler ovasında ordugâh kurmuş olan Hüsrev Paşa'ya hemen katılır. Buradaki çarpışmaların sonucunda, Kızılbaşlar bozguna uğratılıp, katledilirler. Hikâyeyi ayrıntılı bir biçimde Bostanzâde'nin vakanüvis defterinden öğreniyoruz⁹. Daha sonra Kalender Şah ve Bozoklu asiler Kırşehir'i terkederek, İran'a doğru yola koyulurlar.

Mahmud Paşa'nın raporu işte bu döneme aittir. Mahmud Paşa, İbrahim Paşa tarafından —Orta Anadolu'ya giden— asilerin yolunu kesme göreviyle Sivas'a Yakub Paşa'yla ve Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa'yla birleşmek üzere gönderilmiştir. Bu doküman, asiler kuzeyden Sivas'ı ve Mahmud Paşa'yı sardıkları anda kaleme alınmıştır. Oysa, Yakub Paşa, Koçhisar ile Zara arasındaki Kızılırmak vadisinde, Mahmud Paşa'yı beklemektedir. Başka bir yönden gelen Behram Paşa ise, kendi kuvvetlerini diğer kuvvetlerle birleştirerek, Kızılbaşlara saldırır, ancak, Sivas'ın kuzeyindeki Karaca Çayır denilen yerde, bu saldırı sonucunda bozguna uğrar. Bostanzâde tarafından verilen topografik bilgiler¹⁰, Mahmud Paşa'nın raporunda geçen bu olayları doğrulamaktadır. Mahmud Paşa, yine aynı raporda, olayların tarihlerini kesinlikle belirtmiştir. Daha sonraları Anadolu isyanlarına uzunca bir süre için son verecek olan bu safha, harekâtın diğer safhalarından farklılık kazanmıştır. Behram Paşa; Mahmud Paşa, Halep Beyi Koca İbrahim Paşaoğlu İsa Bey ile birleşeceği yere, Tokat'a çekilir.

⁸ Celâlzâde Mustafa, *a.g.y.*, s. 119-121.

⁹ Bostânzâde, *a.g.y.*, s. 141 ve sonrası.

¹⁰ *a.g.y.*, s. 142.

Handwritten title or header at the top of the page.

Main body of handwritten text, appearing as a list or series of entries. The text is extremely faint and illegible due to the quality of the scan.

8 Haziran 1527'de asiler Cincife'de¹¹ yeni bir çarpışmaya girerler. Bu olay büyük bir felâketle sonuçlanır. Mahmud Paşa ile diğer üç sancak beyi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun iki yüksek rütbeli memuru burada şehit edilirler. Sağ kalanlar ise Kızılbaşların takibine uğrar ve 22 Haziran'da ilk savaşı yaparak düşmanı ortadan kaldıran İbrahim Paşa'nın ordusuna katılmayı başarırlar.

Mahmud Paşa'nın raporu tarihsel konumuna yeniden oturtulacak olursa, Mahmud Paşa'nın, ordusunu bozguna uğratabilecek güce sahip olan hasmının kuvvetlerini küçümsediği farkedilecektir. Aynı şekilde, 1511 olaylarında, düşmana karşı ihtiyatsızca saldıran ve bunu hayatlarıyla ödeyen Karagöz Paşa ve Sadrazam Hadım Ali Paşa'dan beri düşmanın saldırganlığı iyice bilinmektedir. Hüseyin Paşa, Yakub Paşa ve Hürrem Paşa da yine aynı şekilde birkaç ay öncesinde bu saldırganlığı ispat etmişlerdir. Bu hafife alma işi, durum değerlendirme raporlarında diğer olaylardakilerle benzeşmektedir. Özellikle vurgulamak istediğimiz gibi, Osmanlı orduları, alınması gereken önlemleri yeterince alamayan ve eski olaylardan sonra ders almayan valilikler yüzünden yenilmektedir. Patlak vermesiyle, gelişmesi ve etkiledikleri bölgelerle genellikle birbirine benzer isyanların yinelenmesi Bâb-ı Âli'nin Anadolu'daki tedirginliğin sebeplerine karşı açıkça ilgisiz kalmasından kaynaklanmaktadır. Daha önceki yıllarda Bâb-ı Âli'nin gösterdiği pragmatizmle çelişen bu yeteneksizlik, Osmanlı ordularının 1534-1535 ve 1548 yıllarındaki İran seferleri sırasında¹² tekrarladığı stratejik ve lojistik yanlışları da hatırlatmaktadır.

E. 6369 no.lu doküman, sağ tarafta bulunan mürekkep lekesi yüzünden güçlükle okunan bir damga taşır. Dikkatle bakıldığında şunlar anlaşılır: *Tawakkaltu 'alâ-llah, aşağıdaki kütükte ise: Mahmud bin Abdullah.*

E. 6369

1. semm-i semend-i sa'âdete¹³ ruhsâre-i niyâzi sürüb takbîli rikâb-ı hümâyûnla dest-res bulduktan sonra 'arz-ı bende-i bîmiqdâr

¹¹ Bugün Tokat ilinin ilçesi Gökdere bucağının muhtarlığı. Bkz. [TMYK], T.C. İçişleri Bakanlığı, *Türkiye'de Meskün Yerler Kılavuzu*, Ankara 1946, s. 212; [HGM], Harita Genel Müdürlüğü, Ankara, 1/200.000 ölçekli Türkiye haritası, "Reşadiye" paftası, 06-91.

¹² Bu sorunu "Kanunî Sultan Süleyman'ın I. François'ya iki mektubu" nda anımsadık, *D. T. C. F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, VIII-XII/14-23, 1970-1974, s. 94 ve devamı.

¹³ Ata ve üzenkiye olan başvuru hiyerarşide üstte olan kişinin o sırada savaşta olduğunu gösterir. Böylece yalnız İbrahim Paşa'nın savaşta olduğu ve sultanın o sırada İstanbul'da olduğu anlaşılır.

2. ve zerre-i hâksâr ol-dur ki bundan aḳdem Budak Özi ne Keskün¹⁴ nevâhîlerinde ḥurûc eden
3. Kızılbaş Kaz Gölü¹⁵ nâm maḥallden ḳalḳub Artuḳâbâd¹⁶ cânibi-ne müteveccih olduḡı ḥaber ʿarz
4. olunub ūimdiki ḥâlde beglerbegi ḥazretleri¹⁷ cânibinde olan âdemlerümüzden Veys nâm âdemümüz
5. Artuḳâbâd ayāḡında Silis Özi¹⁸ nâm maḥallden gelüb ūöyle ḥaber verdi ki Kızılbaş-ı laʿîn
6. Artuḳâbâda ḳonduḡı ḥaber istimâc olub nefsi Sîvâsı iḥrâḳ etmek niyyetin istimâc edicek
7. Rûm beglerbegisi ḥazretleri¹⁹ daḡı ilḡayub Sîvâsa ḳonduḡda Kızılbaş-ı maḡzûl daḡı Artuḳ
8. âbâddan Yıldıza²⁰ dönüb Sîvâs ile Tokat arasından geḳüb Yıldıza ḳonub andan
9. Gökçe Belden²¹ aḫub ḳara kurayı biraḡub aḡzını çit-hâne eyleyüb diyâr-ı ūarḳa
10. gitmege müteveccih olduḡda beglerbegi ḥazretleri daḡı maḡrûse-i Sîvâsdan ḳalḳub Sîvâsuñ

bul'da bulunduḡu sözkonusudur. Ayrıca, son çare, Bab-ı Âli'deki bir ulu kiūiye (*sultânüm hazretleri*) açığıça baūvurmaktır ve ūüphesiz *dergâh-ı muallâ, bârgâh-ı alâ*, vb. türünde bir istiare ile yakarılan Süleyman'a baūvurmak deḡildir.

¹⁴ Keskün, Ankara'nın güneydoḡusunda bulunan ūimdiki ilçe merkezi Keskin olmalıdır. Budak Özi'ne gelince, tam belirtilmiū yerini bulamadık. İūyanın Kırūehir veya çevrelerinde patlak verdiḡini bildiḡimiz için, onu bu bölgede araūtırmak uygun olacaktır. *TMYK*, s. 178, Kırūehir'in doḡusunda Mucur ilçesinde bir Budak bucaḡını belirtir. Yine de, bu köy hiçbir zaman ne bir vadide, ne de bir derenin kıyısında (öz) bulunur. Bkz. *HGM*, "Avanos", Id-73.

¹⁵ Yeūilirmak'ın sol kıyısı yanında, Turhal ve Tokat arası. Bkz. *HGM*, "Amasya", s-86-87. Irmaḡın karūı kısmında, 1520'de Rumeli Beylerbeyi ūadi Paūa'nın, Sivas üstüne aynı ūekilde yürüyen, Bozok'tan gelen ūah Veli'nin Kızılbaşları tarafından yenilgiye uğratıldıḡı Kazova ovası bulunur. Bkz. *ETS III*.

¹⁶ Tokat'ın güneybatısında ilçe merkezi, ūimdiki Artova. Bkz. *HGM*, "Amasya", s- 88.

¹⁷ Fil Yakub Paūa.

¹⁸ Artova ile Zile arasında yer alan köy. Bkz. *HGM*, "Amasya", s- 85.

¹⁹ Fil Yakub Paūa.

²⁰ Sivas ile Tokat arasında yer alan ilçe merkezi, ūimdiki Yıldızeli (Yenihan).

²¹ Gökçebel, batıda Çırçır deresi vadisi ile, doḡuda Bedohtunyazısı ovası arasında, Çırçır'ın kuzeyinde bulunur. Bkz. *HGM*, "Reūadiye", s- 92.

11. Tahta Köpri nâm köpriye konub andan Koçışâra²² varmak tedârik olduĝa
12. bu nahîf daĝi mübârek receb ayınuñ on tokuzıncı ĝünü ki dûşenbe ĝünü dür²³ Artukâbâddan
13. öte Yılduza ĝarîb olan Finezi²⁴ nâm maĝalle konub arıdan ara yatı Koçışârda
14. beglerbegi ĝazretlerine mülâkât olmaĝ üzere taĝmîn olunmuşdur in şâ^a-llâh^u-l-^cazîz pâdişâh-ı ^câlem-penâh
15. ĝazretlerinüñ eyyâm-ı sa^câdetlerinde envâ^c-ı yüz aĝlıkları ĝaşıllola²⁵ ve melâ^cîn-i mezkûre daĝi
16. eski Kızılbaşdan kimesne tâbi^c olmayup ve ba^czı yerlere ki fitne ü fesâd bıraĝub yer yer ĝurûc
17. etdirmek tedârik etmişler idi ol fitneleri daĝi râst gelmeyüb yer yer bozulub ve Boz
18. Ok tâ'ifesinden daĝi ümîzvâr olduĝı kimesneler daĝi kendülere tâbi^c olmayub
19. bu nahîf yanına gelüb ve andan ĝayri her ĝün bölük bölük içlerinden âdemler ĝaçub ve ĝaçub
20. gelenlere daĝi ka^câ kimesneyi daĝil etdirmeyüp ekşerine ^caynı ile bulunan rızık ü mâlın daĝi alı

²² Sivas ve Koçhisar arası Kızılırmak vadisine vardıkları sırada, yollarını kesmek için.

²³ 21 Nisan 1527. Faik Reşit Unat'ın *Hicri tarihleri milâdi tarihe çevirme kılavuzu*'nda belirttiĝi gibi, Ankara 1974, s. 65, eĝer 933'ün 1. recebi bir çarşamba olsaydı, 19'u bir pazar olması gerekiyordu.

²⁴ Artova ilçesinin Kızılca bucaĝının muhtarlığı, şimdiki Fineze. Bkz. *TMYK*, s. 389; *HGM*, "Amasya", s- 90.

²⁵ Mahmud Paşa'nın belirtmemesine rağmen, üçüncü bir Osmanlı birliĝi o sırada yanında bulunuyordu ve Kızılbaşları kovalıyordu. Onlara ilk kez yenildiĝi Karaca Çayır'da birleşmeyi başaran Anadolu beylerbeyi Behram Paşa'nın birliĝidir bu. Bkz. Bostânzâde, *a.g.y.*, s. 142. Asiler Çırçır'ın kuzeyinde bulunan Gökçe Bel'i geçtikleri ve güneydoĝuya doğru gittikleri için, Sivas ile Çırçır arasında yer alan bucaĝ merkezi Karaçayır (Hıdıranlı) ile Karaca Çayır'ın özdeşleştirilebileceğini düşünürüz. Bkz. *HGM*, "Reşadiye", t-94. Ardından, yolların iki kuvvetli ordu tarafından, yani doğuda Hüsrev Paşa ve güneyde İbrahim Paşa'nın orduları tarafından kesildiğini bilen Kızılbaşlar bu bölgeden uzaklaşamadılar. Birkaç hafta sonra, Karaçayır'ın kuzeyinde, en azından yüz kilometre uzaklıktaki Cincife'de bulunurlar.

21. vermek ile içlerinden haylî âdem kaçub perişân-hâl olub hattâ Çiçek oğlu²⁶
22. Hasan Beg nâm kimesne ki sâbıkâ tutulub bu nahîfe geldükde hıl^catlanub şalı verildükde Kızılbaş
23. arasında olan karındaşı Turağ Beg ki cemîi^cî umûrların görüb başaran mezkûr Turağ Bege
24. mektûblar gönderilüb ol daği içlerinden kaçub ammâ bu nahîfe daği gelüb ulaşmayub
25. ba^czîlar ^cakebinden Kızılbaş yetüb katl etdi ve ba^czîlar henüz bizlere gelmege ihtiyât
26. edüb bir vesîle ile gelmek ister derler şol derecede aralarına tefrika düşmiş-dür ki
27. nihâyet yedi sekiz yüz atlu ve üç dört yüz piyâde kaldı deyü tahkîk ederler²⁷
28. ümîz dür ki Hakk-ı subhânah^u w^a ta^câlânun^u inâyetinden ulaşılduğı maħalde olancası
29. daği kılıçdan geçüb sâ'irlere ^cibret vâki^c ola in şâ'^a-llâh^u ta^câlâ bâkî fermân sa^câdetlü
30. sultânüm hazretlerinün rê'y-i şerîflerine menû^t-dur
31. az^cafü'l-^cibâd
32. Maħmûd el-fakîr
33. ve bu ^cabd-ı nahîf daği
34. ğâyet sür^cat ile gitmegin
35. Bozoğ tâ'ifesün

²⁶ Faruk Sümer'in *Oğuzlar (Türkmenler)* Ankara 1972, s. 178, adlı kitabına göre, Çiçekliler, Kayseri ve Yozgat arasına yerleşmiş göçmenler gibi Boğazlayan Türkmenlerinin bir kabilesiydiler. Aynı yazarın, *Safavi devletinin kuruluşu ve gelişmesinde Anadolu Türklerinin rolü* adlı kitabına da bkz. Ankara 1976, s. 74-77.

²⁷ Bu güçler besbelli aşırı derece küçümsenmiştir. Çünkü Kızılbaşlar yalnız sahip oldukları kuvvetlerle az zaman sonra iki Osmanlı ordusunu bozguna uğrıyorlardı. Mahmud Paşa'nın bahsettiği dönemlerin, onu gerçek bir "psikolojik zehirlemeye" tâbi tutma ve bir tuzağa düşürme amacıyla yanına gelip gelmedikleri düşünülebilir.

36. boy begleri ve sipâhîleri
37. yetişüb ekşer çerileri gelüb
38. mülâkât olamadılar
39. ammâ rûz-be-rûz gelmek üzere
40. dururlar hem-ân boy beglerinden
41. bir kaç boy begi gelüb
42. mülâkât olmadı anlar
43. daği bir iki menzil bu nahîfden
44. gerüde gelüb ulaşmak
45. üzere dururlar

